

Generalitat de Catalunya
Departament de Educaçie

PLAN PENTRU POLITICA LINGVISTICĂ ȘI COEZIUNE SOCIALĂ

Anexa 2: Protocol pentru stabilirea cursurilor extrașcolare de limbă și cultură maternă pentru elevii străini

PROTOCOL PENTRU STABILIREA CURSURILOR EXTRAȘCOLARE DE LIMBĂ ȘI CULTURĂ MATERNĂ PENTRU ELEVII STRĂINI

Unul dintre obiectivele prioritare ale departamentului de Educație al Guvernului Generalitat de Catalunya este transformarea instituțiilor de învățământ, în spații de conviețuire care să exploateze, acolo unde este posibil, părțile pozitive ale tuturor culturilor, unde elevii străini, cetățeni ai acestei țări, să poată construi o nouă identitate comună care, în niciun caz, să nu presupună renunțarea la bagajul lingvistic și la cultura fiecăruia.

În acest sens, una dintre acțiunile propuse este favorizarea accesului elevilor străini la cultura și limba natală ca o modalitate de a valorifica bagajul cultural și lingvistic pe care îl aduc societății noastre, lucru care, cu siguranță, va permite o mai bună integrare și coeziune socială.

Cu ajutorul unor cursuri de formare corespunzătoare, Departamentul de Educație va permite profesorilor să profite, din punct de vedere pedagogic, de diversitatea lingvistică pe care o întâlnim în sălile de clasă din Catalonia. Elevii trebuie să considere această varietate o bogăție și nu o problemă, trebuie să știe că nu există limbi mai bune sau mai puțin bune și că dispariția unei limbi de pe teritoriul său istoric reprezintă o pierdere pentru întreaga bogăție lingvistică a omenirii; de asemenea, trebuie să fie conștienți de influențele altor limbi asupra limbii catalane. Elevii trebuie să știe să respingă prejudecățile lingvistice și să aprecieze bagajul lingvistic și cultural cu care vin elevii străini care, în prezent, provin din peste 150 de state și care, cu siguranță, aduc bogăția a mai bine de 250 de limbi. Dacă vom ști să apreciem această diversitate, vom contribui la o mai bună integrare a elevilor străini.

Plecând de la această realitate, bogată dar de asemenea foarte complexă, trebuie planificate activități specifice pentru elevii străini pentru ca aceștia să-și aprofundeze cunoștințele despre cultura și limba maternă. Evident, vor fi activități opționale la care să poată participa toți elevii și care să plece de la realitățile sociolingvistice ale țărilor din care provin acești elevi (vezi Anexa 1).

De asemenea, s-a demonstrat că eficiența proceselor de integrare socială a imigranților din Catalonia depinde și de stabilirea unor acorduri de colaborare și participare între Administrație și instituțiile și entitățile care interacționează cu străinii, deoarece, ca parte activă a societății civile, pot să dețină un rol important în integrarea efectivă a persoanelor nou venite.

Pentru a permite cunoașterea acestor culturi și limbi materne, Departamentul de Educație și instituțiile sau entitățile interesate de organizarea cursurilor de cultură și limbă maternă, vor stabili acorduri de colaborare care vor porni de la următoarele considerente:

Acțiuni ale **Departamentului de Educație**

1. Să faciliteze organizarea, în instituțiile de învățământ, în afara orarului școlar (de luni până vineri), cursuri de învățare a limbii și culturii materne (amazig, arabă, tagalo, chineză, rusă, română, etc). Instituțiile vor fi propuse de către Departamentul de Educație în funcție de numărul de elevi înscriși în municipiu sau zonă (la cursuri vor putea participa elevii din întreg municipiul sau zonă, dacă acest lucru va fi posibil). Organizarea cursurilor va fi stabilită în cadrul unei reuniuni cu instituția organizatoare.
2. Pentru a asigura consecvența între sistemul școlar din cadrul instituțiilor de învățământ din Catalonia și cursurile de limbă maternă, profesorilor li se va asigura o formare specifică:
 - Un curs anual în care li se vor oferi informații cu privire la limba și cultura catalană și la sistemul educativ, mai precis cunoașterea curriculumului din punct de vedere al obiectivelor, al conținutului, al metodologiei și al sistemului de evaluare a elevului.
 - Cursuri gratuite de limbă și cultură catalană pentru profesorii care nu posedă suficiente cunoștințe de catalană, în școli oficiale de limbă sau în Consorci de Normalizacio Linguistica.
 - Sesiuni de lucru cu profesorii de alte limbi pentru a îmbunătăți programul educativ.

3. Să pună la dispoziție, dacă este posibil, materiale bilingve (catalană / altă limbă) pentru lucrul în clasă.
4. Să organizeze cursuri de limbă și cultură pentru elevii interesați din celelalte instituții de învățământ primar și secundar obligatoriu (6 – 16 ani), oricare ar fi originea acestora.
5. Să organizeze aceste cursuri în afara orarului școlar, ca o activitate extrașcolară. În fiecare instituție de învățământ, activitățile propuse vor trebui aprobate de către consiliul școlar și vor fi incluse în programa anuală a instituției.

Acțiunile **instituțiilor** sau **entităților** interesate de organizarea acestor cursuri:

1. Să asigure un număr suficient de profesori pentru organizarea cursurilor și să asigure remunerarea corespunzătoare a acestora. Titulatura și remunerarea profesorilor vor trebui să fie echivalente cu cele ale profesorilor din Catalonia.
2. Să furnizeze manuale și alte materiale didactice, mai puțin cele care vor putea fi puse la dispoziție de către Departamentul de Educație și să stabilească metodologia corespunzătoare.
3. Să garanteze buna funcționare și utilizare a instituțiilor de învățământ în care vor fi organizate cursurile (săli de clasă, materiale didactice, spații comune, instalații), în conformitate cu regulamentul adoptat de către fiecare instituție în parte.
4. Să suporte cheltuielile extraordinare care ar putea fi generate de activități neprevăzute: (asigurari, intretinere)
5. Să prezinte un plan anual de acțiune (obiective, conținut, sistem de evaluare, metodologie), specificând nivelele la care se va interveni.
6. Să urmărească evoluția elevilor și să prezinte direcțiunii instituției de învățământ și Departamentului de Educație, o listă cu elevii care participă la cursuri.
7. Să elaboreze un raport anual cu activitățile organizate în conformitate cu propunerile Departamentului de Educație, și să-l prezinte Direcției Generale de Orientare și Inovație Educativă (Subdirecția Generală de Politică Lingvistică și Coeziune Socială).
8. Să mediatizeze cursurile în rândul familiilor și al elevilor.

Acțiuni ale **instituțiilor de învățământ** care vor găzdui aceste cursuri:

1. Să aprobe activitatea în consiliul școlar și să o includă în programa anuală de activități extrașcolare ale instituției.
2. Să pună la dispoziție spațiile necesare pentru predarea orelor.
3. Să furnizeze materialele didactice și tehnice adecvate disponibile în instituție.
4. Să prezinte în scris entității sau instituției organizatoare, precum și profesorilor, regulile de funcționare, de orientare și organizare școlară precum și regulamentul de funcționare al spațiilor comune (deschiderea și închiderea ușilor, colaborarea cu personalul auxiliar din instituție).

În scopul monitorizării acestor cursuri, se va înființa o comisie formată din reprezentanți ai fiecărei părți. Comisia se va reuni periodic, iar la sfârșitul fiecărui an școlar, va elabora un raport de activitate și va înainta propuneri pentru continuarea acestor cursuri.

ANEXA I

PREZENTARE A LIMBILOR VORBITE DE ELEVII STRĂINI DIN CATALONIA

Pentru o bună integrare a elevilor străini în sistemul nostru educativ, este foarte important să știm să apreciem bagajul lor cultural și lingvistic. Elevii trebuie să-și dea seama că și pentru noi sunt importante cultura și limba lor natală. De aceea, prezentăm realitatea lingvistică a statelor din care provin mulți dintre elevii școlarizați din Catalonia (peste 150 de state).

Aceste informații ne vor ajuta de asemenea să începem să studiem diversitatea lingvistică reală din Catalonia și să știm care sunt limbile vorbite pe acest teritoriu. Cu toate acestea, trebuie să avem în vedere următoarele aspecte:

- Diversitatea lingvistică uneori nu este atât de vizibilă din cauza structurii statelor.
- Conștiința lingvistică insuficientă a vorbitorilor de limbi nerecunoscute oficial, ceea ce face ca uneori acestea să nu se autoidentifice ca făcând parte dintr-o comunitate lingvistică.
- Posibilitatea ca mare parte dintre acești elevi (cei care provin din contexte multilingve) să folosească mai multe limbi.
- Aceeași limbă poate fi denumită în mai multe feluri.

În continuare, vom oferi drept exemple cele 25 de state din care provin majoritatea elevilor din sistemul nostru educativ. Ordinea a fost stabilită pe baza următorului criteriu: în ordine descrescătoare în funcție de numărul elevilor proveniți din aceste țări, la sfârșitul anului școlar 2003-2004. În mod excepțional, prin asemănare, au fost adăugate Senegalul și Gambia.

MAROCUL

Araba. Prin **arabă** se înțelege: **araba standard modernă**, limba vorbită în toate statele care se autoidentifică drept arabe (limba care se predă în școli, care se folosește în documentele oficiale și care este răspândită prin intermediul mass-media) și **araba**

dialectală (trebuie să ținem cont de faptul că varietățile regionale pot fi uneori ininteligibile). În Maroc, araba colocvială este numită *darija*. În contextul religios, ca și în toate țările musulmane, se folosește araba clasică.

Limba berberă. Limbă de origine afroasiatică, care nu aparține grupului semitic. Este vorbită în Maroc (12 milioane de vorbitori, adică 40% din populația țării), Algeria (7 milioane de vorbitori, adică 25% din populația țării), Tunisia, Mauritania, Libia, Egipt, Burkina Faso, Niger, Nigeria și Mali (în care este limbă oficială). Putem adăuga limba vorbită în regiunea Rif (*tarifit*), limba berberă sau *tamazicht* (aceasta din urmă este denumirea globală a limbii), *taixelhit* (cunoscută sub numele arabe și franțuzite de *shella* și *chleuh*). De asemenea, trebuie să ținem cont de faptul că în Algeria se vorbesc și limbile *taqbazlit*, *taixawit* și *tamzabit*. Limba tuaregilor este cunoscută sub numele de *tamazeq*, singura în care s-a păstrat scrierea veche (*tifinagh*).

ECUADOR

Spaniola este limba oficială. 20% din populația țării vorbește una dintre cele 12 limbi ameridiene (Ecuadorul are peste 11 milioane de locuitori). Limba ameridiană cea mai răspândită este **quechua** (vorbită de aproximativ 700.000 de persoane doar în Ecuador).

COLUMBIA

Limba oficială este **spaniola** și doar 2% din populație este ameridiană (Columbia are aproximativ 35 de milioane de locuitori). Dintre limbile ameridiene, putem aminti **chibcha** (aproximativ 200.000 de vorbitori), **caribe** (20.000 de vorbitori), **quechua** și **arawak**. De asemenea, putem cita **engleza creolă** (50.000 de vorbitori).

ARGENTINA

Limba oficială este **spaniola** care a dus la dispariția limbilor vorbite de ceilalți imigranți europeni (italiana, galiciana, catalana, poloneza, rusa, germana, etc.) cu toate că încă mai există vorbitori ai acestor limbi (de exemplu, un număr considerabil de persoane vorbesc catalana). Câteva mii de locuitori vorbesc limbile **guarani**, **quechua** și **araucano** (2,8% din cei 35 de milioane de locuitori ai Argentinei). Ca și o curiozitate, putem aminti că în sudul Argentinei, în Patagonia, există o colonie restrânsă de vorbitori de **galeză** (limba celtică din Regatul Unit).

PERU

Limba oficială este **spaniola**. Aproximativ 5 milioane de peruani vorbesc **quechua** (care a fost limbă oficială între anii 1975-1979) și aproape 600.000 vorbesc **aimara**. Populația din Peru este de aproximativ 12 milioane de locuitori.

ROMÂNIA

În afara limbii române (limbă vorbită și în Moldova și într-o proporție mai mică în Ucraina, Serbia, Ungaria și Bulgaria), există și vorbitori de **maghiară** (în jur de 10% din populație: în jur de 2 milioane de cetățeni), **germană** (în jur de 150.000), **ucrainiana** (aproximativ 100.000) și câiva de **serbocroată, tătară, slovacă, turcă, rusă, bulgară, poloneză, cehă, gagauză și greacă**.

CHINA

Stat cu peste 1 miliard de locuitori a cărei limbă oficială este chineza, deși se vorbesc și alte 50 de limbi (de exemplu **zhuang**, vorbită în zona de frontieră cu Vietnamul de aproape 14 milioane de persoane). În ceea ce privește chineza, putem vorbi de fapt de un ansamblu de dialecte (am putea spune că vorbitorii acestor dialecte adesea nu se pot înțelege între ei). Dar, deși nu se pot înțelege între ei atunci când vorbesc, trebuie să menționăm că există un singur sistem de scriere corespunzător tuturor dialectelor limbii chineze, ceea ce face ca limba scrisă să fie inteligibilă pentru toate persoanele alfabetizate. Chinezii propriu-ziși se numesc **hans** și reprezintă 90% din populație.

În prezent, în școli se predă **putonghua**. Aceasta este limba standard modernă ce are la bază dialectul **mandarin** din Beijing și care din anul 1917 este limba oficială a Chinei. Pe lângă dialectul **mandarin** (care cuprinde mai multe dialecte), există o serie de varietăți din sudul țării (numite uneri doar dialecte): **wu** (coasta centrală), **min** (Taiwan și Fujian), dialectul cantonez sau **yue** (Guangdong, Guangxi, coasta de sud și în centru), **xiang** (Hunan), **gan** (Jiangxi și la sud-est de Hube) și **hakka** (în sudul Chinei).

REPUBLICA DOMINICANĂ

Limba oficială este **spaniola**. Dintre cei nouă milioane de vorbitori, doar aproximativ 200.000 vorbesc altă limbă (imigranții haitieni care vorbesc creola care are la bază franceza).

GAMBIA ȘI SENEGAL

În Gambia, limba oficială este **engleza** dar cu toate acestea se vorbesc aproximativ douăzeci de limbi. În Senegal, limbile oficiale sunt **franceza** și **wolof**, dar se vorbesc încă alte patruzeci de limbi.

În vestul Asiei Subsahariene, se vorbesc limbile **mande**. Din acestea fac parte **bambara, malinke, diula, mende, kpeles, susu, soninke** (cunoscută de asemenea sub numele de **sarakole, sarahule, serahuli, marka**; este vorbită de peste 100.000 de persoane în Gambia) și **manding** (500.000 de vorbitori în Gambia și peste un milion în întreaga zonă Guinea Bissau și o parte din Senegal).

Adesea, se întâlnesc vorbitori bilingvi (**soninke-manding**).

În această regiune, se vorbesc și limbi din ramura atlantică din familia de limbi **nigerocongoleze**. Limba **ful** este vorbită de 25 de milioane de persoane într-o regiune extinsă din Africa (de la Nil la Atlantic). Este limba vorbită de către 20% din populația Senegalului și de către 15% din populația din Gambia. Limba **wolof** este cel mai des vorbită în Senegal (35% din populație și este cel mai des folosită în mass-media) și este folosită de către 13% din populația Gambiei (este predată în școlile primare din Gambia). Limbile **ful** și **wolof** - lingua franca (pe lângă cele europene) sunt cel mai des folosite în această zonă.

BOLIVIA

Limbile oficiale sunt **spaniola** (peste 8 milioane de locuitori din Bolivia, majoritatea înțeleg spaniola, cu toate că doar 3,5 milioane o folosesc exclusiv), **quechua** și **runasimi** (vorbită de peste 2 milioane de persoane) și **aimara** (vorbită de peste 1,5 milioane de bolivieni). Pe lângă acestea, se vorbesc și alte limbi ameridiene precum **guarani**.

URUGUAY

Spaniola este limba folosită pe teritoriul întregului stat. Din cauza imigrației europene (castiliană, italiană, catalană, etc.), aproape că nu au mai rămas vorbitori de limbi

ameridiene. În zonele de frontieră cu Brazilia (în orașul Rivera) se vorbește **portuniola**, un maestec între spaniolă și portugheză.

CHILE

Limba oficială este **spaniola** care a fost și elementul de coeziune socială a tuturor imigranților europeni (pe lângă spanioli, trebuie să menționăm populația de proveniență engleză, italiană, franceză, etc.) În prezent, spaniola este limba vorbită de 90% din populație. Printre popoarele ameridiene, trebuie să menționăm existența vorbitorilor de **araucană** sau **mapuche** (aproape 1,5 milioane) și de **aimara** (aproximativ 80.000).

ITALIA

În temeiul Constituției din 1947, limba oficială a Republicii italiene este **italiana**. Dar conform unui raport al Ministerului de Interne italian, anterior elaborării legii limbilor care a fost aprobată în 1999, în Italia există următoarele minorități lingvistice: **albanezi** (98.000 în Calabria, Puglia, Sicilia, Molise și în Abruces), **nemți** (290.000 în Bozen), **catalani** (18.000 în Alguer), **croați** (2.600 în Molise), **sloveni** (70.000 în Trieste, Gorizia și Udine), **franco-provensali** (90.000 în Aosta, Torino și Foggia), **francofoni** (20.000 în Aosta), **friulani** (256.000 în Friuli), **greci** (20.000 în Calabria și Lecce), **ladini** (55.000 în Bozen, Trento și Belluno), **occitani** (178.000 în Cuneo, Torino, Cosenza și Impera), **sarzi** (1.269.000 în Sardinia) pe lângă vorbitorii de **romani** (130.000 de romi). Aceste limbi sunt oficiale în anumite regiuni (exemplul cel mai elocvent este cel al **germanei**, limbă oficială cu aceleași drepturi ca și **italiana**, la sud de Tirol).

RUSIA

Rusa, limba oficială din Federația Rusă, este limba cu cel mai mare număr de vorbitori din Europa (155 de milioane). Pe lângă Rusia europeană, rusa se vorbește și în Ucraina (11 milioane), Bielorusia (2.700.000), Moldova (850.000), Letonia (800.000), Estonia (460.000), Lituania (370.000), Polonia (60.000), România (21.000), Bulgaria (18.000) și Rusia Asiatică și Kazajstan (40 de milioane).

În prezent, în Rusia putem întâlni și următoarele limbi: **tătară** (5 milioane de vorbitori), **chuvash** (1,5 milioane), **ucrainiană** (1,5 milioane), **bashkirio** (1 milion),

cecenă (880.000), **mordova** (775.000), **mari** (500.000), **udmurto** (500.000), **bielorusă** (500.000), **komi** (350.000), **kalamuk** (150.000), **kareliană** (100.000), **germană** (70.000), etc. În total se estimează că se vorbesc 47 de limbi diferite.

BRAZILIA

Limba oficială este **portugheza**, element esențial al coeziunii sociale braziliene. Din cei 150 de milioane de locuitori, aproximativ 900.000 sunt vorbitori de germană, aproximativ 690.000 de **italiană**, în jur de 620.000 de **japoneză** și în jur de 280.000 de limbi **ameridiene**.

REGATUL UNIT

Engleza este limba oficială în Marea Britanie și Irlanda de Nord. Cu toate acestea, încă se vorbesc limbi de origine celtă precum **galeza** (cu 600.000 de vorbitori în Țara Galilor și într-o regiune din comitatul englez Shropshire, este recunoscută oficial și este destul de prezentă în sistemul educativ, în toponimie, în administrație și în mass-media), **galeza scoțiană** (vorbită de aproximativ 66.000 de persoane, în special în insulele Hebride). Trebuie să amintim că în Regatul Unit (și teritoriile care depind de Europa) se vorbește și **spaniola** (30.000 de persoane în Gibraltar), **franceza** (8.000 în insulele anglonormande), limba vorbită în Cornouailles (1000 de persoane o vorbesc ca limbă secundară) și galeza **Manx** (640 de persoane o vorbesc ca limbă secundară, în Insula Man). Trebuie să amintim de asemenea și **scoțiana**, varianta germanică foarte similară englezei, vorbită în Scoția și Irlanda, care este înlocuită treptat cu engleza standard.

FRANȚA

Limba oficială a Republicii Franceze este **franceza**. Alături de Grecia, Franța este unul din statele europene cu cele mai puține minorități lingvistice recunoscute. Pe teritoriul Franței, se vorbesc următoarele minorități lingvistice: **occitana** (între 1 și 3,5 milioane de vorbitori), **germana** (1,5 milioane), **bretona** (între 200.000 și 500.000), **italiana** (în varianta corsicană: aproximativ 150.000 de vorbitori), **catalana** (130.000), **limba bască** (80.000), **neerlandeza** (80.000), **francoprovensala** (240.000?) și **greaca** (o minoritate restrânsă)

UCRAINA

Limba oficială a Ucrainei este **ucrainiana**. Este vorbită de peste 35 de milioane de persoane din Ucraina, Rusia (1,5 milioane), Moldova (500.000), Polonia (180.000), Bielorusia (200.000), România (100.000), Slovacia (75.000), Serbia și Muntenegru (25.000), Bosnia (4.500), Ungaria (3.000) și Croația (3.000).

În Ucraina, pe lângă ucrainiană se mai vorbesc următoarele limbi: **rusa** (11 milioane), **bielorusa** (între 140.000 și 440.000), **poloneza** (între 40.000 și 300.000), **româna** (285.000), **bulgara** (200.000), **tătara din Crimea** (270.000), **maghiara** (175.000), **tătara** (50.000), **germana** (90.000), **gagauza** (26.000), **slovaca** (10.000), **greaca** (9.000), **ceha** (6.000) și **albaneza** (2.500).

VENEZUELA

Limba oficială este **spaniola**. Doar 2% din cei 24 de milioane de locuitori vorbesc una dintre cele 25 de limbi ameridiene vorbite în țară.

PAKISTAN

Se estimează că limbile cele mai vorbite (există în jur de 60) sunt **punjabi** (48%), **paixto** (13%), **sindhi** (11,8%), **saraiki** sau **lahnda** (9,8%) și **urdu** (7,6%) care este limba oficială. Urdu este o limbă indo-aria, analoagă limbii hindi (de fapt, este versiunea musulmană a acesteia), vorbită atât în Pakistan cât și în India.

GERMANIA

Germana este singura limbă oficială din Germania și din celelalte state europene (Austria și Lichtenstein). În Suedia este limbă oficială alături de suedeza și este oficială într-o oarecare măsură și în Luxemburg, Italia (Tirolul de sud), Belgia și Danemarca. Este vorbită și în Franța, Polonia, Ungaria, Cehia, România, Ucraina, Slovacia, Serbia și Muntenegru, etc. În total există 95 de milioane de vorbitori de germană.

În actuala Germanie se mai vorbește și **daneza** (50.000), **soraba** (50.000) și **frisa** (10.000). Trebuie să menționăm că germana se împarte între **germana de jos** și **germana de sus** (care stă la baza germanei actuale).

BULGARIA

Limba oficială este **bulgara** (8.100.000 vorbitori). În Bulgaria se mai vorbește și turca (aproape un milion de persoane) și **macedoniana** (200.000), limbă slavă pe care unii o consideră o variantă a bulgarei.

Bulgara se mai vorbește și în Ucraina, Moldova, Serbia, Grecia, Turcia, România, Ungaria și Macedonia.

CUBA

Limba oficială din Cuba este **spaniola**.

FILIPINE

În această țară se vorbesc cel puțin o sută de limbi. **Tagalo**, numită și filipineză, limba vorbită în Manila (capitala) și **engleza**, sunt limbile oficiale. Din 75 de milioane de locuitori, aproximativ 22 de milioane vorbesc **tagalo** iar în jur de 40 de milioane o cunosc. În jur de 40 de milioane de filipinez folosesc **engleza** ca limba vehiculară. **Spaniola**, limba colonială a dispărut aproape total.

Dintre celelalte limbi vorbite în Filipine se cuvine să menționăm **cebuana**, vorbită de 18 milioane de persoane.

Mai multe informații găsiți consultând următoarele publicații:

BADIA, Ignasi: *Diccionari de llengües d'Europa*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2002.

JUNYENT, Carme: *Les llengües del món*, Barcelona, Empúries, 1989.

MORAL, Rafael del: *Lenguas del mundo*, Madrid, Espasa-Calpe, 2002.

MORENO, Juan Carlos: *El Universo de las lenguas*, Madrid, Castalia, 2003.

PRICE, Glanville: *Encyclopedia of the Languages of Europe*, Oxford, Blackwell Publishers, 1998.

SELLIER, Jean y André Sellier: *Atlas des Peuples d'Orient*, Paris, Éditions la Découverte, 1993.

SELLIER, Jean y André Sellier: *Atlas des Peuples d'Europe Centrale*, Paris, Éditions la Découverte, 1995.

SELLIER, Jean y André Sellier: *Atlas des Peuples d'Europe Occidentale*, Paris, Éditions la Découverte, 1995.

SELLIER, Jean: *Atlas des Peuples d'Asie méridionale et orientale*, Paris, Éditions la Découverte, 2001.